

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากโครงการวิจัย สถานะและการปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยสถานการณ์การค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง ในสามจังหวัดชายแดนใต้ดังนี้

1. สถานการณ์การค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
2. สถานการณ์การค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
3. สถานการณ์การค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
4. ปัญหาของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
5. การปรับตัวของร้านค้าสะดวกซื้อต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ
6. ความต้องการการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐด้านต่างๆของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. สถานการณ์ธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

จากการลงพื้นที่ศึกษาสถานการณ์ของร้านขายของชำในเขตอำเภอเมืองปัตตานี ในปัจจุบันมีปัจจัยสำคัญที่ส่งต่อการทำธุรกิจการค้าหลายประการซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่

เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และนับวันทวีความรุนแรงมากขึ้นในพื้นที่ส่งผลให้ความเชื่อมั่นของคนในพื้นที่ลดน้อยลงโดยเฉพาะความปลอดภัยในชีวิต สภาพสังคมที่คนในพื้นที่เคยดำเนินชีวิตแบบปกติสุข กลับการต้องดำรงชีวิตภายใต้เงื่อนไขของการจัดการดูแลรักษาความสงบ การประกาศใช้กฎหมายที่รัดกุม แม้มุมมองของรัฐต้องการที่จะควบคุมสถานการณ์ให้เป็นปกติ และต้องการป้องกันการก่อการของผู้ก่อความไม่สงบ แต่ในอีกมุมมองหนึ่งการเป็นการสร้างความหวาดกลัว ให้กับคนในพื้นที่เพราะ เมื่อมีการเข้มงวดมากเท่าใด เท่ากับว่าพื้นที่มีความเป็นอันตรายมากขึ้นเท่านั้น ทุกคนจึงอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องระวังตัวในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อความอยู่รอด ไม่ตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์ ดังเช่นความคิดเห็นของร้านเสาวนีย์ เลขที่ 147/131 ถนนโรงเหล้าสาย ข ตำบลรูสมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่ได้อธิบายว่า

“เมื่อก่อนทหารเข้ามาในพื้นที่ร้าน ก็จะมาพูดคุย จนทหารบางนายก็คุ้นเคย ซึ่งเราทำได้เพียงบอกให้เขาระวังตัว อย่าเชื่อใจใคร แม้ชาวบ้านที่สนิท ก็อย่าไปเชื่อใจ เพราะเขาไม่เหมือนเรา ในที่สุดคนที่เราเคยบอก เคยพูดคุย ก็เสียชีวิตอันจึงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ในปัจจุบันเมื่อทหารเข้ามาบริเวณใกล้ๆ หน้าร้านก็บอกเขารู้สึกกลัวเหมือนกันที่เขาจะมาจ่อตรึงใกล้ๆ หน้าร้าน ร้านค้าสะดวกซื้อจึงได้เพียงแต่เฝ้าระวังตัวเอง การช่วยตัวเองเป็นสิ่งที่ทุกร้านต้องทำ เพราะไม่รู้จะเกิดเหตุขึ้นกับเราเมื่อไร”

ร้านค้าสะดวกซื้อ เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญของคนในชุมชนนับตั้งแต่อดีต ที่เป็นตัวช่วยในขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน โดยปกติคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับเจ้าของร้านชำ เพราะร้านชำเป็นที่ที่ทุกคนมาใช้บริการและคุ้นเคยกันเป็นอันดี ร้านค้าสะดวกซื้อเป็นพื้นที่ส่งข่าว พูดคุย จากลูกค้าสู่เจ้าของร้าน และจากเจ้าของร้านสู่ลูกค้า ในชุมชนที่มีไทยพุทธบางร้านจึงเป็นที่ตั้งพุ่มกุหลาบ ฟ้าผ่า ซึ่งทีมผู้วิจัยสังเกตเห็นในช่วงที่ลงเก็บข้อมูลในชุมชน

เหตุการณ์ความไม่สงบทำให้ร้านค้าสะดวกซื้อ ที่เคยมีผู้คนเข้าออกมาซื้อของอย่างคึกคักและพลุกพล่าน จึงมีผู้คนบางตา ทั้งนี้เพราะเหตุร้ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเมืองส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในบริเวณที่มีผู้คนพลุกพล่าน การเกิดระเบิดบริเวณร้านค้าสะดวกซื้อ จึงปรากฏเป็นข่าวให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ผู้คนส่วนหนึ่งจึงมักจะหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปซื้อของในร้านค้าสะดวกซื้อ เพราะมีความรู้ที่ปลอดภัยน้อยกว่าการซื้อของในห้างสรรพสินค้า ที่มีหน่วยรักษาความปลอดภัย ตำรวจ-ทหาร ดูแลพื้นที่ตลอดเวลา

สถานการณ์ของร้านค้าสะดวกซื้อจึงตกอยู่ในสภาพที่ดิ่งลง นั่น คือ ลูกค้าน้อยลง เพราะผู้คนไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัย ในมุมมองของผู้คนทั่วไปที่ใช้บริการร้านชำในพื้นที่กักตัวสอดรับกัน นั่นคือการที่เข้าไปซื้อของในร้านค้าสะดวกซื้อที่ตั้งอยู่ริมถนนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอดส่องดูแล ทั้งสังเกตถึงระยะบริเวณใกล้ร้าน รถจักรยานยนต์และรถยนต์ที่จอดหน้าร้าน สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อมั่นลดลง และนำไปสู่การซื้อของในร้านที่มีความรู้สึกปลอดภัยมากกว่า โดยพิจารณาถึงที่ตั้ง ที่ไม่มีผู้คนพลุกพล่านมากนัก และห่างไกลจากที่ตรวจการณ์ของตำรวจ ทหารที่ดูแลความสงบอยู่บริเวณนั้น โดยหลายคนกล่าวสอดคล้องกันว่าที่มีตำรวจทหาร หรือหน่วยงานรักษาความปลอดภัยล้วนเป็นเป้าหมายสำคัญของการก่อร้ายเช่นกันนอกจากนี้การที่ผู้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างรีบเร่ง และมักรีบเข้าที่พักก่อนพลบค่ำเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากเหตุการณ์ที่ทำให้ร้านค้าต้องรีบปิดร้านเร็วขึ้นด้วยเช่นกัน รายได้ส่วนหนึ่งเคยได้จากการขายของช่วงเย็นถึงค่ำจึงลดลง

ลูกค้านิยมเข้าห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่มากกว่าเข้าร้านค้าสะดวกซื้อ

สถานการณ์ของร้านค้าสะดวกซื้อในปัจจุบันแทบทุกพื้นที่มีปัญหาจากการเกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้าใหญ่ๆ ขยายกิจการออกนอกเมือง โดยเฉพาะตัวจังหวัดทุกจังหวัด จะต้องมียี่ห้อห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าส่งอย่างน้อย 1 แห่ง ในขณะที่จังหวัดใหญ่ๆ มีการขยายตัวของห้างสรรพสินค้าเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจ มีห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าส่ง ไม่ต่ำกว่า 4-5 แห่ง หากจังหวัดที่เล็กลงอาจมีเฉพาะในตัวเมือง หรือพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น

การเกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้า เหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อร้านค้าสะดวกซื้อที่มีอยู่เดิม ในจังหวัดปัตตานีก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือการเปิดกิจการของห้างสรรพสินค้า BIC C ในอำเภอเมืองปัตตานี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ส่งผลกระทบต่อร้านค้าสะดวกซื้อในพื้นที่อย่างมาก โดยเฉพาะช่วงที่มีสถานการณ์ความไม่สงบ ทั้งนี้เพราะการเข้าร้านค้าสะดวกซื้อสามารถซื้อสินค้าโดยเฉพาะสินค้าในครัวเรือนและสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่การเข้าไปในห้างสรรพสินค้าครั้งเดียวได้สินค้าเกือบครบทุกสิ่งที่ต้องการ ทั้งพื้นที่ในห้างสรรพสินค้ามีความสะดวกสบาย สะอาด ทั้งสามารถที่จะพาครอบครัวบุตรหลานเข้าไปด้วยได้ เพราะมีร้านค้า ร้านอาหาร อื่นๆ มุมของเล่นเด็กซึ่งร้านชำไม่มี และไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้แบบครบวงจร นอกจากนี้การเกิดร้าน 7-11 ตามชุมชนย่อยๆ ในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ก็เป็นการแย่งลูกค้าที่ร้านค้าสะดวกซื้อที่เคยมีอยู่ให้น้อยลงไปอีก

การเกิดร้านค้าสะดวกซื้อเพิ่มขึ้นในพื้นที่

แม้จะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจที่ทุกคนมีความจำเป็นที่จะต้องดำรงชีพให้อยู่ได้ ในอำเภอเมืองปัตตานีเอง เกิดร้านค้าสะดวกซื้อใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายเกือบทุกชุมชน โดยร้านค้าสะดวกซื้อที่เกิดขึ้นใหม่ส่งผลให้ลูกค้าไม่ต้องออกมาซื้อสินค้าไกลบ้านหรือที่פק เพราะมีความเสี่ยงด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สินค้าและการขนส่งมีการปรับราคา

การเกิดเหตุการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลโดยตรงต่อกิจการค้าขายของชาทั้งนี้เพราะทำให้การขนส่งสินค้าแพงขึ้น ด้วยลูกค้าที่เคยขายส่งทำธุรกิจกับร้านขายของชำในพื้นที่ทั้งจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ต้องเพิ่มราคาค่าขนส่งเพราะมีความเสี่ยงสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้ราคาสินค้าที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นในปัจจุบันทำให้ลูกค้าที่มีกำลังจ่ายน้อยอยู่แล้วต้องมีปัญหาในการใช้จ่าย ร้านขายของชำจึงได้ปรับผลกระทบตามไปด้วย เมื่อการขนส่งเพิ่มขึ้น ทั้งราคาสินค้าก็ปรับตัว ทำให้การลงทุนในการทำธุรกิจเพิ่มขึ้นตามมาด้วย ผู้ค้าจึงต้องมีความระมัดระวังในการส่งสินค้าเข้าร้านหรือการสต็อกสินค้า เพราะทำให้ทุนไม่หมุนเวียน

2. สถานการณ์ธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งในจำนวน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งในอดีตจังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่น้อยมาก คือ ทั้งสะอาด สงบ แต่หลังเหตุการณ์ความไม่สงบทวีความรุนแรงมากขึ้น จังหวัดที่ผู้คนเคยดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขก็ต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง ไม่มั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอันเนื่องมาจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างใดก็ได้ เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาวะทางเศรษฐกิจในจังหวัดยะลาเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการค้า ที่ทำให้ภาคเอกชนขาดความเชื่อมั่นเพราะเสี่ยงต่อการลงทุน การขนส่งสินค้าจากภายนอกเข้าสู่จังหวัดลดลง ขณะเดียวกันร้านค้าปลีกประเภทร้านค้าสะดวกซื้อก็ได้รับผลกระทบไปเป็นลูกโซ่ เนื่องจากผู้คนออกจากบ้านมาจับจ่ายน้อยลง การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปอย่างเคร่งครัด เช่นการหลีกเลี่ยงการซื้อของในพื้นที่ที่มีคนพลุกพล่าน การเลือกซื้อของเฉพาะตอนสายและกลางวันการกลับเข้าบ้านตั้งแต่ก่อนพลบค่ำ เป็นต้น

จากการสำรวจสถานการณ์ การดำเนินธุรกิจความเป็นอยู่ของร้านขายของชำในเขตอำเภอเมืองยะลา ในปัจจุบันมีสถานะภาพดังนี้

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดยะลา ส่งผลต่อกิจการการค้าสะดวกซื้อเช่นเดียวกับจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ดังได้กล่าวแล้วว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลต่อความเชื่อมั่น และวิถีการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง โดยในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในอดีตร้านค้าสะดวกซื้อส่วนใหญ่จะเป็นของคนจีน ประมาณ ร้อยละ 90 ที่เหลือเป็นของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ครั้นเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบซึ่งมีแนวโน้มที่รุนแรงขึ้น ทำให้เจ้าของกิจการร้านค้าสะดวกซื้อที่เป็นคนจีนอพยพย้ายออกจากจังหวัด หรือไม่หยุดกิจการ จนปัจจุบัน ร้านค้าของคนจีนเหลือประมาณร้อยละ 60 ของชาวไทยพุทธร้อยละ 13 ส่วนที่เพิ่มขึ้นเป็นของชาวไทยมุสลิม

เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลต่อความรู้สึกของคนจีนที่เป็นเจ้าของกิจการร้านค้าสะดวกซื้อเป็นอย่างยิ่ง จากการลงไปศึกษาในพื้นที่พบว่าชาวจีนมีความเชื่อว่าความไม่สงบที่เกิดขึ้นนำไปสู่ปัญหาทาง

ธุรกิจ เพราะขายของยากขึ้น พื้นที่ที่เต็มไปด้วยตำรวจทหาร ไม่ได้สร้างความเชื่อมั่นต่อคนในพื้นที่ เพราะเจ้าหน้าที่เหล่านี้คือเป้าหมายของการก่อความรุนแรง ซึ่งจากธุรกิจที่เคยรุ่งเรืองนับวันจะแยลง การเปิดร้านค้าจะต้องทำในเวลาที่น้อยลง ไม่สามารถที่จะเปิดร้านในตอนกลางคืนได้ ทั้งต้องระวังผู้คนที่สัญจรผ่านหน้าร้าน สังเกตรถที่มาจอด ตรวจดูถังขยะ หากวันไหนที่มีรถทหารมาจอดบริเวณใกล้เคียง ทำให้ขายของไม่ได้เพราะไม่มีลูกค้าเข้าร้าน

ร้านค้าปลีกและร้านสะดวกซื้อเพิ่มขึ้น

ร้านค้าสะดวกซื้อที่ทำธุรกิจการค้ามาตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มักเห็นความเปลี่ยนแปลงระหว่างอดีตก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเทียบกับหลังเกิดเหตุการณ์นับจากปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ทั้งนี้ในอดีตจะขายของได้ดี เพราะร้านค้ามีจำนวนไม่มากนัก และร้านค้าสะดวกซื้อส่วนใหญ่จะมีลูกค้าประจำเป็นคนในละแวกใกล้เคียง ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อ จนสามารถที่ซื้อขายด้วยเงินเชื่อได้ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา มีร้านค้าสะดวกซื้อเพิ่มขึ้นจำนวนมาก โดยเฉพาะร้านค้าส่งและร้านสะดวกซื้อ ทำให้ร้านค้าสะดวกซื้อที่มีอยู่เดิมมีคู่แข่งในการทำธุรกิจเพิ่มขึ้น โดยลูกค้าสามารถที่จะเลือกซื้อบริเวณใกล้บ้าน หรือบไม่เข้าไปในร้านสะดวกซื้อที่มีบริการครบวงจร ทั้งการทาสีทาสีต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับบัตรเครดิต และค่าสาธารณูปโภค ร้านค้าสะดวกซื้อของคนท้องถิ่นจึงกลายเป็นทางเลือกสุดท้ายของลูกค้า โดยประเด็นที่น่าสนใจคือ การเพิ่มขึ้นของร้านค้าสะดวกซื้อในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการที่เป็นมุสลิม ในทางตรงกันข้ามผู้ประกอบการดั้งเดิมที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธที่มีจำนวนลดลง ซึ่งเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธต้องขายกิจการหรือย้ายออกจากพื้นที่ไป ด้วยเพราะกังวลในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน

ราคาสินค้าและราคาขนส่งที่ขยับตัวขึ้น

การขยับตัวของราคาสินค้าและการขนส่งแม้จะเป็นกลไกที่อยู่ในระบบกระบวนการผลิต แต่การที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ประชาชนมีความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิต ทำให้รายได้ของลูกค้าน้อยลง กำลังซื้อจึงน้อยลงตามมาด้วย การที่ต้นทุนสินค้าเพิ่มราคา ทำให้ยอดขายตกไปจากเดิมที่ขายไม่ค่อยดีอยู่แล้ว ยิ่งแยลงไปกว่าเดิม ซึ่งสินค้าบางอย่างเมื่อส่งมาสู่จังหวัดยะลา บัตตานี และนราธิวาส มีราคาสูงกว่าที่อื่น เพราะการขนส่งสินค้ามีความเสี่ยงในการเดินทางเข้าพื้นที่ คู่ค้าจึงมีการปรับราคาค่าขนส่ง อีกทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงก็ขึ้นราคา แต่ผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อไม่สามารถขยับราคาขายปลีกหน้าร้านได้ ทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นแต่กำไรลดลง

การแบ่งแยกร้านค้าของลูกค้าไทยพุทธ และไทยมุสลิม

ปัญหาดังกล่าวในมุมมองของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อชาวจีน มีความรู้สึกที่ ลูกค้าชาวมุสลิม มักจะเข้าไปซื้อของในร้านค้าสะดวกซื้อที่เจ้าของร้านเป็นชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ปัญหานี้เริ่มเห็นชัดขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีร้านค้าสะดวกซื้อที่ชาวไทยมุสลิมเป็นเจ้าของร้านเพิ่มขึ้นก็ได้ แต่ในทัศนะของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อชาวไทยมุสลิมแล้วกลับไม่มีความรู้สึกดังกล่าวหรือเห็นว่าเป็นปัญหา แต่เมื่อถามว่าลูกค้าส่วนใหญ่เป็นลูกค้าทั่วไปหรือไม่ ระหว่างลูกค้าที่เป็นชาวไทยทั่วไปกับชาวไทยมุสลิม ลูกค้ากลุ่มไหนมากกว่ากัน คำตอบก็คือลูกค้าที่เป็นชาวไทยมุสลิม ทั้งนี้เจ้าของร้านชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าการที่มีลูกค้าเหล่านี้มากกว่าอาจเป็นเพราะความสนิทคุ้นเคยมากว่าเหตุผลในการแบ่งแยกว่าเป็นร้านค้าชาวจีน ร้านค้าชาวไทยพุทธ หรือร้านค้าชาวไทยมุสลิม

3. สถานการณ์ธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

พื้นที่จังหวัดนราธิวาสถือเป็นพื้นที่ของ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ การประกอบธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส ถือว่าเป็นธุรกิจชุมชนหนึ่งที่อยู่คู่กับคนพื้นที่มานาน โดยร้านค้าสะดวกซื้อเหล่านี้หลายร้านเป็นร้านค้าที่ประกอบธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ มาสู่รุ่นลูกหลาน ธุรกิจส่วนใหญ่ในอดีตเป็นไปในทิศทางที่ค่อนข้างดี บางร้านขยายเป็นร้านค้าส่ง มีสินค้าหลากหลาย และเริ่มมีปัญหาในการทำธุรกิจนับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 และค่อยๆ พื้นตัวขึ้นจวบจนมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่ เมื่อปี 2547

หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มธุรกิจที่มีมาแต่เดิมโดยเฉพาะร้านค้าของชาวจีน เริ่มประสบปัญหาในการทำธุรกิจ ทั้งนี้เพราะเจ้าของธุรกิจเหล่านี้ รวมทั้งคนในพื้นที่ไม่มีความมั่นใจ ไม่มีหลักประกันในความปลอดภัยในชีวิต หลายร้านต้องขายกิจการให้กับชาวไทยมุสลิม แล้วย้ายออกจากพื้นที่ไปตั้งหลักแหล่งที่ทำกินใหม่ หลายร้านยืนหยัดที่จะอยู่ต่อไป เพราะถือว่าเกิดที่นี่ จึงถือว่าเป็นคนในพื้นที่ พร้อมทั้งจะฟันฝ่าในท่ามกลางความหวาดกลัว และไม่มั่นใจในอนาคต แต่ก็ไม่มีทางเลือก จากการลงพื้นที่ของทีมนคณะวิจัย เพื่อเข้าไปศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันมีข้อมูลร้านค้าสะดวกซื้อที่น่าสนใจดังนี้

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ส่งผลต่อกิจการการร้านค้าสะดวกซื้อ เช่นเดียวกับจังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าทั้งสามจังหวัดมีลักษณะ/ปัจจัยที่คล้ายคลึงกัน คือประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม รองลงมาเป็นชาวไทยพุทธ นอกนั้นเป็นคนจีน โดยร้านค้าสะดวกซื้อส่วนใหญ่ในอดีตจะเป็นของคนจีนประมาณ ร้อยละ 80 ที่เหลือเป็นของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมตามลำดับ เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น สร้างความหวุ่นไหวให้กับกลุ่มพ่อค้าคนจีนเป็นอย่างยิ่ง จนถึงขนาดมีการแบ่งลูกค้านั้นชัดเจน โดยเฉพาะ ลูกค้าที่เป็นชาวไทยมุสลิมมักจะเข้าไปซื้อของในร้านชำที่เจ้าของร้านเป็นชาวไทยมุสลิม มากกว่าร้านค้าของคนจีน ทศณะดังกล่าวมองเห็นได้จากการเข้าไปเก็บข้อมูลจากร้านค้าสะดวกซื้อที่มีชาวจีนเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งการขายกิจการของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนแต่ละครั้งกลุ่มที่เข้ามาซื้อได้แก่ชาวไทยมุสลิม ทั้งนี้กลุ่มพ่อค้าชาวจีนให้ทัศนะว่า ชาวไทยมุสลิมเขาไม่กลัว แต่เรากลัว ชาวมุสลิมเห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นน่าตื่นตกใจในระยะแรก แต่ต่อมาก็คือความเคยชิน แต่ชาวจีนหลายคนยังทำใจให้เคยชินไม่ได้ เมื่อเห็นว่าไม่มีความปลอดภัย ทำการค้าไปได้เงินมาแต่ไม่มีอนาคต คือไม่รู้จะเกิดเหตุการณ์กับตนเองเมื่อไร สู้อุปการะที่ทำงานที่ใหม่ดีกว่า

ความเป็นคนจีนซึ่งมีนิสัยชอบทำการค้า รักความสงบ ครั้นมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น กลุ่มคนจีนที่เป็นเจ้าของกิจการร้านค้าส่วนหนึ่งจึงเห็นว่าการทำงานธุรกิจดังกล่าวมีความเสี่ยงเกินไป ส่งผลให้มีการขายต่อกิจการแล้วอพยพไปตั้งหลักแหล่งที่ทำงานใหม่ ซึ่งไม่มีความเสี่ยง ในเรื่องการทำธุรกิจ เช่นย้ายไปอยู่กับลูกหลานที่กรุงเทพฯ ฯ หาดใหญ่ หรือจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ สำหรับการทำธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในปัจจุบัน ถือเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อหลายร้านถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขโดยเร็ว ไม่เช่นนั้นหากปล่อยไปนานกว่านี้ ร้านค้าสะดวกซื้อโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่นับถือศาสนาอิสลามก็จะหมดไปจากพื้นที่

ปัญหาราคาสินค้าและราคาขนส่งที่ยับยั้งตัวขึ้น

การยับยั้งตัวของราคาสินค้าและการขนส่ง ส่งผลกระทบต่อการลงทุน โดยเฉพาะร้านค้าสะดวกซื้อที่เปิดขึ้นใหม่ ย่อมได้รับผลกระทบในเรื่องการลงทุน นั่นคือมีความจำเป็นที่จะต้องเงินทุนสูงขึ้น

ในขณะที่การขายของมีแนวโน้มว่าจะขายได้น้อยลง ทั้งมาจากปัจจัยของความเชื่อมั่นที่ลดลง เพราะการใช้ชีวิตไม่เหมือนเดิม ลูกค้าจึงไม่นิยมที่จะเดินจับจ่ายสินค้า นอกจากนี้สินค้าที่ขึ้นราคาตามการขนส่งและผลกระทบที่เกิดจากราคาน้ำมันที่ทำให้ลูกค้าที่มีกำลังซื้อน้อย ยิ่งแย่ลงไปอีก โดยเฉพาะเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่สามารถกรีดยางพาราได้เฉพาะช่วงที่ไม่เข้าฤดูฝน เมื่อฝนตกก็ขายรายได้ หรือเมื่อฝนไม่ตกก็สูญเสียในการออกไปกรีดยาง กลัวโดนระเบิด โดนยิง รายได้จึงไม่แน่นอน ของที่ขึ้นราคาจึงส่งผลกระทบต่อมาก และร้านค้าสะดวกซื้อก็ขายสินค้าไม่ได้เช่นกัน

การแบ่งแยกร้านค้าของลูกค้าไทยพุทธ และไทยมุสลิม

ในมุมมองของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อชาวจีน มีความรู้สึกที่ ลูกค้าชาวมุสลิม มักจะเข้าไปซื้อของในร้านค้าสะดวกซื้อที่เจ้าของร้านเป็นชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ปัญหานี้เริ่มเห็นชัดขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีร้านค้าสะดวกซื้อที่ชาวไทยมุสลิมเป็นเจ้าของร้านเพิ่มขึ้นก็ได้ แต่ในทัศนะของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อชาวไทยมุสลิมแล้วกลับไม่มีความรู้สึกดังกล่าวหรือเห็นว่าเป็นปัญหา

การลดลงของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ

ในประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับสถานการณ์ในจังหวัดยะลา เพราะจากสัมภาษณ์พบว่าผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธจำนวนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบโดยตรง จากการที่โดนเข้าไปทำร้ายในร้านค้า การวางระเบิดหน้าร้านค้า ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้สร้างความสงสัยแก่ผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ ว่าเหตุใดเหตุการณ์วางระเบิดหน้าร้านค้าจึงมักจะเกิดขึ้นที่หน้าร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ทำให้มีการเลิกกิจการไป หรือถ้าไม่เลิกกิจการก็รอวันเลิกกิจการ เพราะไม่มีใครมาซื้อทอดกิจการต่อโดยเฉพาะลูก-หลาน ต่างก็เรียนจบและไปทำงานในพื้นที่อื่นๆ และจะกลับมาบ้านก็เฉพาะมาเยี่ยมพ่อ-แม่ ญาติพี่น้องเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อชาวไทยเชื้อสายจีนรายหนึ่ง ได้ข้อมูลดังนี้

“การแก้ปัญหาความรุนแรง ขึ้นอยู่กับความจริงจังในการปราบปรามของรัฐ ผู้ประกอบการจำนวนมากย้ายออกไป โดยเฉพาะคนที่ไม่ได้มีรากเหง้าของที่นี่ พ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีน ถ้าอยู่ในเมืองก็ยังพออยู่ได้ สงสารก็แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ตามอำเภอ เพราะต้องย้ายออกจากพื้นที่กันเกือบหมด” (สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2555 จังหวัดนราธิวาส)

จากทัศนะของพ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีน ผู้วิจัยขอเสนอทัศนะของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายมุสลิมเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจยิ่งขึ้นดังนี้

“เรื่องปัญหาสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนใต้ ไม่ได้มีผลกระทบเท่าไร สิ่งที่กระทบก็คือ การเกิดขึ้นจำนวนมากของร้านขายค้าสะดวกซื้อ โดยเฉพาะของชาวไทยมุสลิม ทำให้มีการแย่งลูกค้ากันเกิดขึ้น” (สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2555 จังหวัดนราธิวาส)

นอกจากนั้น ผู้วิจัยขอเสนอ ความคิดเห็นของผู้ประกอบการชาวไทยพุทธ ซึ่งมีความคิดเห็นดังนี้

“ลูกค้าน้อยลงหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ นอกจากนั้นยังมีการเพิ่มขึ้นของร้านค้าสะดวกซื้อ ที่เจ้าของเป็นคนไทยมุสลิม ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก บางทีก็ไม่เข้าใจ ว่าชาวไทยมุสลิมเอาเงินมาจากไหนมาลงทุน ทั้งที่เศรษฐกิจในพื้นที่ไม่ดี” (สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2555 จังหวัดนราธิวาส)

จากที่กล่าวมานั้น จะพบว่าความรู้สึกของผู้ประกอบการจะต่างกัน โดยเฉพาะความรู้สึกของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีน จะแตกต่างอย่างชัดเจนกับผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายมุสลิม นอกจากนั้นยังมีคำถามที่ว่า “เหตุใดผู้ประกอบการชาวมุสลิมจึงมีเงินลงทุน และผู้ประกอบการมุสลิมจำนวนมาก เอาเงินลงทุนมาจากไหน” ซึ่งความรู้สึกที่แตกต่างในความคิดเห็นของผู้วิจัยมันเกิดขึ้นก็ด้วยเพราะว่า “เหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นกับชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวไทยพุทธ มากกว่าจะเกิดขึ้นกับชาวไทยมุสลิม” ส่วนชาวไทยมุสลิมที่ได้รับผลกระทบคือ “ชาวไทยมุสลิมที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือทำงานให้รัฐไทย” ดังนั้นผู้ประกอบการ พ่อค้าชาวไทยเชื้อสายมุสลิมจึงได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวค่อนข้างน้อย

การเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อที่เป็นชาวมุสลิม

ในขณะที่มีการลดจำนวนลงของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ แต่ในทางตรงกันข้าม กับพบการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อที่เป็นชาวมุสลิมอย่างมีนัยยะสำคัญ ในการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการชาวมุสลิมนั้น ไม่มีคำตอบชัดเจนว่าเหตุใดจึงเกิดการเข้ามาดำเนินกิจการเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก อาจจะด้วยสาเหตุจาก ร้านค้าสะดวกซื้อเป็นธุรกิจที่ใช้เงินลงทุนไม่มาก สามารถเปิดดำเนินการได้ง่าย หรือการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองด้วยเพราะเหตุการณ์ความไม่สงบ หรือการหาเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรในพื้นที่ชนบทไม่มีความมั่นคง ปลอดภัย และรายได้ต่ำ จึงมีการย้ายถิ่นเข้าเมืองดังกล่าว

4. ปัญหาของผู้ประกอบธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมืองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาสถานะและการปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปัญหาของร้านค้าสะดวกซื้อได้ดังต่อไปนี้

เกิดการหดตัวของพื้นที่ทางสังคมของร้านชำ

ร้านค้าสะดวกซื้อเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญของคนในชุมชนนับตั้งแต่อดีต ที่เป็นหน่วยย่อยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน โดยปกติคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อเพราะเป็นพื้นที่ที่ทุกคนในชุมชนมาใช้บริการจึงมีคุ้นเคยกันเป็นอันดี นอกจากนี้ร้านค้าสะดวกซื้อเป็นพื้นที่ที่ส่งข่าว พุดคุย จากลูกค้าสู่เจ้าของร้าน และจากเจ้าของร้านสู่ลูกค้า หรือในชุมชนชาวไทยพุทธ ก็ใช้สถานที่หน้าร้านค้าสะดวกซื้อเป็นที่ตั้งพุ่มกุหลาบ ฝ่าป่า อันเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงพลังของคนในชุมชนที่มีความศรัทธาต่อพุทธศาสนา

หลังจากที่เกิดเหตุการณ์ได้ระยะหนึ่ง (ช่วงปี 2550 เป็นต้นมา) ร้านค้าสะดวกซื้อเคยเป็นที่ทางสังคม เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนพุดคุย มีลูกค้ามานั่งแลกเปลี่ยนพุดคุยหรือพบปะ ซึ่งจะเป็นที่รวมคนจากเข้า

จนสาย ก็มีคนมานั่งน้อยลง ส่วนหนึ่งมักจะซื้อใส่ถุง แล้วรีบกลับไปกินที่บ้าน ในกรณีที่เป็นร้านค้าสะดวกซื้อที่ขายเครื่องดื่มประเภท เหล้า เบียร์ และมีโต๊ะหน้าร้านซึ่งในอดีตเคยมีลูกค้ามานั่งดื่มเบียร์ ในช่วงเย็นๆ หรือใกล้ค่ำ ในปัจจุบันลูกค้าที่มานั่งน้อยลง แต่จะซื้อกลับไปดื่มที่บ้าน หรือที่ที่มีความรู้สึกว่าปลอดภัยกว่าร้านค้า ดังกรณี เจ้าของร้านชำเลขที่ 46/74 หมู่ 9 ตำบลสะเตงนอก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งเจ้าของร้านเป็นชาวไทยพุทธ ได้กล่าวถึงการหดตัวของพื้นที่ทางสังคมของร้านค้าตนเองว่า

“ร้านค้าสะดวกซื้อที่ขายพวกเครื่องดื่มประเภทเหล้าเบียร์ ขายได้น้อยลง ทั้งนี้เพราะมีร้านมากขึ้น และเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบ ลูกค้าก็ไม่ค่อยมานั่งดื่มที่โต๊ะหน้าร้านเช่นอดีต เขากลับไม่ปลอดภัย เมื่อก่อนหน้าร้านก็ใช้ตั้งพุ่มผ้าป่า กุญแจเดียนี่ไม่ค่อยเป็นเช่นเดิมแล้ว การตั้งพุ่มกุญแจ หรือผ้าป่าก็รู้สึกกลัวๆ ว่าเดี๋ยวจะกลายเป็นเป้าระเบิดหรือโดนยิงได้เหมือนกัน”

หรือจากคำบอกเล่าของร้านเจริญพัฒนา 76/1 ถนนอาคารสงเคราะห์ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่ได้อธิบายไว้ว่า

“ร้านค้าสะดวกซื้อเป็นเหมือนที่ทางสังคมที่คนในชุมชนสามารถใช้แลกเปลี่ยนพบปะ หรือส่งข่าวคราว บางทีมีคนมาฝากข่าวถึงคนในซอยว่าญาติเสีย แต่ปัจจุบันคนที่อยู่ในซอยซึ่งเป็นคนดั้งเดิมส่วนหนึ่งได้ย้ายออกไป เช่น พวกข้าราชการ หรือคนที่คิดว่าไม่มีความปลอดภัยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้พื้นที่ของร้านค้าสะดวกซื้อซึ่งเป็นที่รวมข่าวคราว ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป”

หรือจากคำอธิบายของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อชื่อร้านลุงสารวัตร เลขที่ 66/13 ถนนละม้ายอุทิศ ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ที่ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

“เมื่อเกิดปัญหาความไม่สงบขึ้นในพื้นที่ ผู้คนในซอยเริ่มเปลี่ยนไป ส่วนหนึ่งก็ย้ายออกกลับไปภูมิลำเนา หรือไม่ก็ไปอยู่ที่ปลอดภัยมากกว่าที่จะอยู่ในสามจังหวัดภาคใต้ ร้านค้าจึงมีคนที่รู้จัก และคุ้นเคยน้อยลง การพบปะพูดคุยไม่เหมือนแต่ก่อน การใช้พื้นที่ร้านค้าสะดวกซื้อพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือพบปะก็น้อยลงด้วย”

หรือที่เจ้าของร้านชื่อร้านกะเยาะห์ เลขที่ 185 ถนนลิโรรส 6 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้อธิบายไว้ในทำนองเดียวกันไว้ว่า

“เมื่อก่อน คนที่มาซื้อของที่ร้านส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่รู้จักคุ้นเคยในละแวกใกล้ๆ บางคนมาซื้อของมาเจอคนโน้นคนนี้ ก็จะนั่งพูดคุยกันที่ม้าหินอ่อนหน้าร้าน ใครมีอะไรก็นัดพบกันที่หน้าร้าน อยากให้บรรยากาศแบบนั้นกลับมา แต่มันยากนะ ทุกวันนี้คนเดิมๆ ที่อยู่ในละแวกนี้ มาที่ร้านน้อยลง อาจมีร้านค้าสะดวกซื้อมากขึ้นก็ได้เลย

ซื้อที่ร้านใกล้บ้านที่สุด การที่คนมาพบปะพูดคุยหรือนั่งปรับทุกข์ ถามโน่น ถามนี่ กัน ไม่ค่อยมี มีแต่คนมาซื้อของแล้วกลับ”

การที่พื้นที่ทางสังคมของชุมชนโดยเฉพาะร้านค้าสะดวกซื้อหดแคบลง ซึ่งเคยใช้เป็นพื้นที่พูดคุย แลกเปลี่ยน มีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งได้แก่การย้ายออกไปของคนในชุมชนเพื่อไปหาที่อยู่ที่มีความรู้สึกว่ามีความปลอดภัยกว่า นอกจากนี้พื้นที่ร้านชำเป็นพื้นที่เปิด เพราะผู้คนสามารถเข้าออกไปซื้อของได้ และมักจะเกิดระเบิดขึ้นกับร้านชำบ่อยๆ พื้นที่ของร้านชำซึ่งมีฐานะเป็นพื้นที่ทางสังคมของชุมชน จึงค่อยๆ หดตัวลง ผู้คนจะซื้อของจากร้านชำแล้วก็กลับเข้าบ้าน เพราะบ้านมีความรู้สึกปลอดภัยมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ปัญหาจากการดำเนินนโยบายรักษาความสงบ

การรักษาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งรัฐพยายามสร้างความเชื่อมั่นให้กับพี่น้องประชาชนในพื้นที่ แต่ในมุมมองกลับกันการดำเนินชีวิตที่ต้องมีความระวัง ถูกตรวจตราอย่างเข้มงวด ส่งผลให้ลูกค้ามักไม่ค่อยออกมาซื้อของในบริเวณใกล้ๆ ที่มีการตั้งด่านตรวจ อีกทั้งบริเวณใดที่มีรถยนต์ของตำรวจ ทหารจอดอยู่ก็ไม่ค่อยกล้าเข้าไปใกล้บริเวณดังกล่าว เพราะกลัวจะเป็นเป้าหมายในการก่อความรุนแรงดังกล่าวแล้ว

การปรับตัวของร้านค้าสะดวกซื้อ ก็จะต้องสังเกตความเคลื่อนไหวทุกอย่างบริเวณหน้าร้าน และบริเวณใกล้เคียง หากไม่มั่นใจวันนั้นก็ปิดร้านอยู่ในบ้าน คอยดูสถานการณ์แล้วค่อยเปิดใหม่ในวันต่อไป ทั้งต้องสำรวจ จดจำรถที่มาจอดหน้าร้าน หากสงสัยให้โทรแจ้งเจ้าหน้าที่มาเอาออกจากหน้าร้านทันที ทั้งนี้ผู้ประกอบการร้านค้าเหล่านี้ใช้ประสบการณ์ตรงที่เคยเกิดขึ้นมาปรับตัว ซึ่งปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากอดีตจนปัจจุบัน การแก้ปัญหาของรัฐประการหนึ่งคือการใช้กำลังของภาครัฐทั้งในพื้นที่ และจากนอกพื้นที่เข้ามาดูแลความสงบ โดยรัฐเชื่อว่าเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองประชาชนผู้บริโภคให้ปลอดภัยได้ แต่การที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารเข้ามาเต็มพื้นที่ กลับเหมือนดาบสองคม กล่าวคือ การรักษาความสงบนั้นสามารถที่สอดส่องดูแลมิให้เหตุการณ์เกิดขึ้นได้ในพื้นที่สำคัญๆ ได้ในระดับหนึ่ง แต่ในทางกลับกัน การที่ตำรวจทหารตั้งมั่น หรือประจำการบริเวณใด พื้นที่นั้นก็เป็นที่ที่ไม่มีความปลอดภัยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป้าหมายในการก่อการร้ายนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะตำรวจทหารคือเป้าหมายสำคัญเป้าหมายหลัก

กรณีร้านค้าสะดวกซื้อก็เช่นกัน การที่ตำรวจทหารมาตั้งจุดตรวจใกล้ๆ บริเวณร้านขายของชำจากการลงพื้นที่พบว่า เจ้าของร้านมีความมั่นใจในระดับหนึ่งที่จะสอดส่องดูแลคนแปลกหน้าที่เข้ามาบริเวณร้านชำได้ แต่ขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกว่าการที่ตำรวจทหารเข้ามาสอดส่องพื้นที่ใดเป็นประจำพื้นที่นั้นก็มักมีโอกาที่จะถูกวางระเบิดสูงเช่นกัน เพราะในหลายๆ ครั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็จะเกิดในพื้นที่ตลาด โดยเฉพาะหน้าร้านชำที่มีคนเข้าออกซื้อของพลุกพล่าน โดยร้านค้าสะดวกซื้อที่เจ้าของเป็นคนจีน ต่างมีความรู้สึกเช่นนี้มากกว่าร้านชำของชาวไทยมุสลิม หรือชาวไทยพุทธ ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าของร้านชำที่เป็นคนจีนต้องการทำธุรกิจการค้าเป็นประเด็นหลัก เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการทำให้งิการการค้าขายโดยเฉพาะปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยอันนำไปสู่การทำธุรกิจได้ไม่ราบรื่น นั่นหมายถึงการค้าขายก็จะไม่มีความก้าวหน้า

การตั้งข้อสังเกตดังกล่าวกลายเป็นความกังวล ดังนั้นหลายร้านที่เห็นว่าวันใดมีรถตำรวจทหารมาจอดหน้าร้านบางครั้งจำเป็นที่จะต้องปิดร้าน หรือไม่ก็ต้องระวังมากเป็นพิเศษในวันนั้น เพราะอาจเกิด

เหตุการณ์วางระเบิดตำรวจทหารหน้าร้านค้าของตนเองได้ดังที่เคยเกิดขึ้นบ่อยๆ ก่อนหน้านี้ โดยเจ้าของร้าน ชื่อร้านชิตเจียบพาณิชย์ เลขที่ 75-77 ถนนพิมลชัย ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้อธิบายไว้ว่า

“วันใดที่ทหารนำรถมาจอดหน้าร้าน แล้วพวกเขาอาจไปกินข้าว เดินตรวจตรา หรือไปซื้อของ ทำให้เราต้องระวัง วันนั้นจะให้เด็กมากอยสังเกตรคนแปลกหน้า หรือสังเกตมอเตอร์ไซด์ที่เข้ามาจอดบริเวณใกล้ๆ หากไม่รู้จึกก็ต้องโทรเรียกเจ้าหน้าที่ การขายของเป็นไปอย่างหวาดหวั่น บางทีถ้ารู้สึกว่ายิบๆ ไม่ค่อยมีรถวิ่ง ถนนโล่งๆ ก็จะปิดร้าน เพราะหลายครั้งที่รถทหารถูกวางระเบิด และร้านเราที่อยู่ใกล้ๆ โดนด้วย การปิดร้านแล้วเข้าไปอยู่ในบ้านเป็นวิธีหนึ่งที่เรารู้สึกปลอดภัย”

นอกจากนั้น เจ้าของร้านชื่อร้านไต้ฮั่ว เลขที่ 115 ถนนละม้ายอุทิศ ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้อธิบายในทำนองเดียวกันไว้ว่า

“ทหารส่วนใหญ่มาจากที่อื่น เขาไม่เข้าใจหรอก ว่าสภาพพื้นที่นี่เป็นอย่างไร ช่วงไหนที่จะเกิดเหตุการณ์ชาวบ้านเขาไม่รู้ หากมีความรู้สึกว่ายิบๆ ไม่ค่อยมีคนพลุกพล่านนั้นเป็นสัญญาณอันตราย ไม่นานก็ต้องเกิดระเบิดที่ไหนสักแห่ง การที่ทหารมาจอดรถหน้าร้าน แทนที่จะปลอดภัยกลับกลายเป็นว่าทำให้ต้องระวัง ทหารที่มาจากที่อื่นมักใช้วิธีสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนแล้วคิดว่าเขาจะไว้ใจใจ แต่เปล่าเลย พวกที่ถูกลวงล่อลวง มีอุดมการณ์เขาไม่รู้จึกว่ามีตรคืออะไร พวกทหารก็คือเป้าหมาย และเป็นคนแปลกหน้าอยู่วันยังค่ำ หากเราติดกับทหารมากไปเราก็จะถูกเพ่งเล็ง ในที่สุดก็กลายเป็นเป้าหมายความรุนแรงเช่นกัน”

หรือจากทัศนะของเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อไม่มีชื่อร้าน ตั้งอยู่เลขที่ 68/12 ถนนพิพิธภักดี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“การที่ทหารมาตั้งจุดรักษาความสงบอยู่ใกล้ๆ ไม่ได้มีความรู้สึกว่าจะปลอดภัยนะ รู้สึกกลัวมากกว่า กลัวว่าเมื่อทหารเหล่านี้จะเป็นเป้าหมายของผู้ก่อความไม่สงบ ร้านเราซึ่งอยู่ใกล้ก็ต้องโดนด้วยแน่ๆ วันใดที่มีรถทหารมาจอดนานๆ บริเวณหน้าร้าน ต้องขอร้องเขาไม่ใช่รังเกียจ แต่เรากลัว”

อย่างไรก็ดี แม้ทัศนะของร้านค้าสะดวกซื้อ จะมองว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะตำรวจทหาร คือเป้าหมายหนึ่งที่ทำให้ร้านค้ามีความกังวลที่จะสร้างความสัมพันธ์ แต่ส่วนหนึ่งเจ้าของร้านก็มองว่าตำรวจทหารก็มีส่วนที่จะช่วยเหลือ และสร้างความปลอดภัยได้ในระดับหนึ่ง เพียงแต่ไม่อยากจะให้เข้ามาใกล้ร้าน อยากให้คอยลาดตระเวน หรือตรวจตราสถานการณ์ทั่วไปห่างๆ มากกว่ามาอยู่ใกล้ชิด เพราะยิ่งใกล้ชิดก็ยิ่งอันตราย ตรพบใดที่รัฐไม่สามารถจะแก้ปัญหาความสงบได้ ธุรกิจร้านขายของชำก็ไม่สามารถ

ที่ดำเนินกิจการได้อย่างราบรื่น ซึ่งทุกร้านต่างหวังให้เหตุการณ์คลี่คลายลงในเร็ววัน แต่ความหวังดังกล่าวจะเป็นไปได้แค่ไหนไม่มีใครที่จะตอบได้ ทุกวันนี้ร้านขายของชำทำได้คือต้องระวังตนเอง

การติดกลองวงจรถัดเป็นวิธีการหนึ่งที่ร้านนำมาใช้ เพื่อเฝ้าสังเกตความเคลื่อนไหวบริเวณหน้าร้าน แต่ใช้ว่าจะป้องกันอันตรายได้อย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ต้องการสร้างความเชื่อมั่นในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะกลองวงจรถัดก็มีข้อจำกัด โดยเฉพาะมุมที่สามารถมองเห็น ทั้งที่จะต้องมีคนเฝ้าดูหน้าจอยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบางร้านก็ต้องจ้างลูกจ้างสำหรับสังเกตหน้าร้านและเฝ้าวงจรถัดจนกลายเป็นภาระเพิ่มขึ้นของร้าน สิ่งที่น่าสังเกตร้านวงจรถัดส่วนใหญ่มักเป็นร้านขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ โดยจำนวนที่ติดตั้งกลองวงจรถัดจะเป็นร้านของคนจีน รองลงมาก็เป็นร้านชำของชาวไทยพุทธ และของชาวไทยมุสลิมตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนัยของความเชื่อมั่น และความกังวลต่อเหตุการณ์ซึ่งคนจีนมีความรู้สึกต่อเหตุการณ์ความไม่สงบมากกว่าคนไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม

อย่างไรก็ดี เหตุการณ์ความไม่สงบถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญซึ่งร้านค้าสะดวกซื้อมีความกังวลต่อการประกอบประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งหลายร้านพูดตรงกันว่า หากเหตุการณ์กลับไปเป็นปกติแล้ว ไม่เฉพาะแต่ร้านค้าสะดวกซื้อเท่านั้น เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตก็จะดีขึ้นในทุกด้าน แต่หากเหตุการณ์ยังเป็นเช่นนี้ ความกังวลต่อปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของชาวบ้านอันรวมไปถึงร้านค้า จะต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง และสถานการณ์ ของความไม่สงบ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้สำหรับผู้คนในพื้นที่ “เลือกอยู่” มากกว่า “เลือกไป” (ย้ายถิ่น)

การย้ายออกจากพื้นที่

จากการลงพื้นที่ศึกษา และการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ยังพบว่าร้านค้าสะดวกซื้อซึ่งได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบบางร้านได้เลิกกิจการ และย้ายออกไปจากพื้นที่ ซึ่งร้านค้าสะดวกซื้อเหล่านี้เป็นทั้งของคนที่อยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม (เกิดในพื้นที่) คนที่ย้ายมาจากที่อื่นมาตั้งหลักแหล่งและดำเนินธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อในเขตพื้นที่สามจังหวัด ซึ่งสาเหตุของการย้ายถิ่นดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

ร้านค้าสะดวกซื้อที่เจ้าของร้านเป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิม (ทั้งชาวจีน ไทยพุทธ และชาวมุสลิม) ร้านดังกล่าวมักมีที่ตั้งถาวร และมักจะใช้พื้นที่บ้านเป็นที่ตั้งร้านขายของชำ ร้านเหล่านี้ถือว่าพื้นที่ในสามจังหวัดคือบ้านของตนเอง เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นบางร้านเริ่มรู้สึก “ทำใจได้” และพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งการหาวิธีการป้องกันตนเอง การเฝ้าระวัง ความไม่ประมาท การจัดระบบดูแลความปลอดภัย เช่น ติดกลองวงจรถัด จ้างลูกจ้างคอยเฝ้าหน้าร้าน เลื่อนเวลาเปิดปิดร้าน ฯลฯ ซึ่งจากการลงเก็บข้อมูลร้านค้าชำเหล่านี้ส่วนใหญ่ต่างคาดหวังว่าสักวันเหตุการณ์น่าจะดีขึ้น ส่วนการย้ายถิ่นเป็นทางเลือกที่น้อยมาก แม้ว่าทุกคนไม่ค่อยมีความมั่นใจว่าเหตุการณ์จะสงบลงง่ายๆ ในเร็ววัน ตรงกันข้ามส่วนใหญ่เห็นว่าเหตุการณ์จะเป็นเช่นนี้อีกต่อไปไม่รู้จักจบลงเมื่อไรแต่ต้องอยู่ที่นี้ เพราะเป็นบ้านเกิด การย้ายถิ่นน่าจะเป็นทางเลือกสุดท้ายสำหรับกลุ่มนี้ ซึ่งร้านชำไม่มีชื่อร้าน ตั้งอยู่เลขที่ 25/2 หมู่ที่ 1 ตำบลปะกาสะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า

“ก็กลัวเหมือนกัน แต่ที่นี้เป็นบ้านเกิด หากย้ายแล้วไม่รู้จะไปไหน ทำมาหากินอะไร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คนในพื้นที่เองเขารู้สึกชินแล้ว แต่คนข้างนอกมองว่าน่ากลัว เราอยู่ในพื้นที่เราก็อายุอยู่อย่างสงบ ไม่อยากที่จะย้ายไปไหน การที่คนย้ายบ้านมันเป็นเรื่องใหญ่ เพราะบ้านเป็นที่อยู่ทั้งของเรา บรรพบุรุษ ญาติ เพื่อน หากเราไป

อยู่ที่อื่น มันจะเหมือนอยู่บ้านตัวเองไหม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกคนอยากจะให้มันหยุด แต่เราก็ไม่รู้ไปบอกใครว่าหยุดเสียที แต่ทุกวันทำใจได้แล้ว และระวังตัวเอง”

สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ร้านค้าดั้งเดิมที่เป็นคนในพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถประกอบการและดำรงชีวิตอยู่ได้ ไม่คิดที่จะย้ายถิ่น และยืนยันจะอยู่ในพื้นที่ต่อไป แม้เหตุการณ์ความไม่สงบจะดำเนินต่อไป ความเป็นคนในพื้นที่อาจเป็นสิ่งที่หนึ่งที่คุ้นเคย การปรับตัวเป็นวิธีการที่ทุกร้านมีความเห็นสอดคล้องกันที่ทุกร้านพยายามดำรงอยู่ ซึ่งแต่ละร้านก็มีกติกา การปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เช่นการเปิดปิดร้าน การไม่วางถังขยะไว้หน้าบ้าน หรือบริเวณใกล้เคียง การสังเกตเหตุการณ์หน้าร้าน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีเชื่อว่าร้านดั้งเดิมเหล่านี้จะไม่มีความรู้สึกต่อการย้ายถิ่นเสียทีเดียว การย้ายถิ่นของคนในท้องถิ่นดั้งเดิมก็มีให้เห็นแต่ก็มีจำนวนน้อย ซึ่งได้แก่ร้านที่ประสบเหตุการณ์โดยตรง เช่น ระเบิดหน้าร้านจนผู้คนในร้านเสียชีวิต หรือบ้านเรือนเสียหายเกินที่ซ่อมแซม หรือได้รับผลกระทบเนื่องจากญาติหรือคนในครอบครัวโดนทำร้าย เป็นต้น ส่วนหนึ่งร้านชำที่มีสมาชิกของครอบครัวที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐข้าราชการ ครู ฯลฯ เมื่อเกิดเหตุการณ์ก็มีการย้ายถิ่นเช่นกัน ซึ่งอาจทำใจไม่ได้ต่อการสูญเสีย และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ซึ่งร้านวันแอะละ เลขที่ 2/6 ซอยพนาสนธ์ 1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้อธิบายไว้ว่า

“เมื่อก่อนปากซอยพนาสนธ์มีร้านค้าอยู่ 3 ร้าน ในซอยมี 2 ร้าน ร้านปากซอยเป็นร้านเก่าค้าขายมานาน ร้านตรงหัวมุมเพิ่งย้ายออกไปประมาณ 3 ปี เพราะลูกเจ้าของร้านซึ่งทำงานอยู่ที่อำเภอโดนยิงเสียชีวิต ครอบครัวจึงย้ายไปอยู่ที่นครศรีธรรมราช เขาอาจทำใจไม่ได้ต่อเหตุการณ์ และการสูญเสีย ความรู้สึกไม่ปลอดภัย กลายเป็นความกลัว และอาจไม่ยอมมียอดติดกับที่นี้อีกแล้ว ทุกวันเราอยู่เราก็กว้าง ไม่รู้เมื่อไหร่จะจบสิ้น แต่ถามว่าคิดจะย้ายไหม ยังไม่คิด เพราะไม่รู้ไปอยู่ที่ไหน แม้ว่าค้าขายไม่ค่อยดีนัก แต่ก็พออยู่ได้ ก็ทนๆ ไป คิดว่าสักวันคงดีขึ้น และเราคงไม่โชคร้ายเหมือนเขา”

หรือจากคำบอกเล่าในประเด็นที่น่าสนใจจากเจ้าของร้านร้านปูเป้ เลขที่ 341 ถนนผังเมือง 4 ซอย 7 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่ได้บอกไว้ว่า

“ไม่นานมานี้ เกิดระเบิดที่หน้าร้านขายของชำที่ทหารชอบมาบ่อยๆ ซึ่งเจ้าของร้านเป็นคนจีน เข้าใจว่าผู้ก่อความไม่สงบมุ่งทำร้ายพวกทหารที่มากบ่อยๆ ระเบิดถูกใส่ไว้ในรถมอเตอร์ไซด์เก่า ที่จอดอยู่หน้าร้านขายของชำทั้งหมด หลังคาหักเสาหลุดลงมา ของหน้ากระจกระบาย เจ้าของร้านก็ได้รับบาดเจ็บ รวมทั้งคนขับมอเตอร์ไซด์โชคร้ายที่ผ่านมาพอดี แต่ไม่มีใครตาย ทหารเข้ามาเคลียร์พื้นที่ แต่ร้านค้าเสียหายมาก หลังจากนั้นเจ้าของร้าน และครอบครัวก็ย้ายไปอยู่หาดใหญ่ และร้านชำก็ปิดตัวลง”

ร้านสะดวกซื้อเจ้าของร้านเป็นคนต่างถิ่น (นอกเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้) ร้านชำประเภทนี้เป็นร้านชำที่เจ้าของร้านไม่มีความเชื่อมั่นต่อสถานการณ์เท่ากับร้านชำที่มีเจ้าของร้านเป็นคนพื้นถิ่น ร้านชำประเภทนี้จึงมีความอ่อนไหวสูง ต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ ร้านชำหลายร้านที่เปิดกิจการช่วงก่อนที่เกิดเหตุการณ์ แต่ไม่ใช่คนในพื้นที่ ต่างมีความรู้สึกว่าการย้ายถิ่นถือเป็นทางเลือกหนึ่งในจำนวนหลายๆ ทางเลือก และถือเป็นอันดับต้นๆ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งคิดว่าถิ่นฐานบ้านเดิมสามารถที่จะให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนการดำเนินกิจการมากกว่า แต่ยังมีหลายร้านเช่นกันที่ยังมีความรู้สึกว่ายากจะประกอบธุรกิจร้านค้าในเขตอำเภอเมืองของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ร้านสะดวกซื้อที่เจ้าของร้านเป็นคนต่างถิ่น ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในละแวกจังหวัดใกล้เคียง เช่น สงขลา สตูล นครศรีธรรมราช พัทลุง ซึ่งมีทั้งเป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาในฐานะที่เป็นขายส่งไก่ หรือแต่งงานกับคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร้านสะดวกซื้อเหล่านี้จึงมีลักษณะความรู้สึกอยู่ตรงกลาง จะอยู่ก็ได้ จะย้ายก็ได้ ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่ส่วนหนึ่งร้านชำที่เจ้าของร้านเป็นคนต่างพื้นที่เหล่านี้มักจะย้ายออกมากกว่าร้านชำของคนที่เกิดในพื้นที่ ดังเช่นที่เจ้าของร้านชำไม่มีชื่อร้าน เลขที่ 38 ซอยบราโอ ถนนสิโรธร อำเภอเมือง จังหวัดยะลาได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“มีร้านค้าสะดวกซื้อหลายร้านที่อยู่บริเวณนี้สมัยก่อน ปัจจุบันเหลืออยู่ 3 ร้าน ร้านที่จำได้ชื่อร้านเสรีการค้า เป็นร้านค้าที่ไม่ใหญ่นัก เจ้าของร้านเป็นคนจังหวัดพัทลุง ภรรยาเป็นคนจังหวัดตรัง เปิดร้านค้าอยู่หลายปี ตอนหลังเห็นปิดร้านไปแล้วไม่ทราบว่าเป็นไปอยู่จังหวัดพัทลุงหรือตรัง แต่ร้านนี้ย้ายออกไป บางทีอาจจะไม่ใช่เรื่องความไม่สงบก็ได้ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้คนที่มาจากที่อื่น เขากลับ และไม่มั่นใจ บางร้านจึงตัดสินใจกลับไปทำอาชีพอื่นที่บ้านเดิม แต่เชื่อว่าร้านค้าของชาวลดลง กลับมีเพิ่มขึ้น เพราะว่าคนไม่ออกไปซื้อของไกลๆ ร้านค้าจึงเกิดขึ้นใหม่ทั่วไป เมื่อร้านมากขึ้นใกล้ๆ บ้านคนก็ซื้อข้างบ้าน ร้านเดิมยอดขายก็ลดลง”

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า สถานการณ์ความไม่สงบในปัจจุบันส่งผลให้ใครที่กลัวเขาก็จะย้ายออกไป ใครคิดว่าไม่เป็นไรก็อยู่ ซึ่งการย้ายถิ่นแม้จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ร้านค้าสะดวกซื้อได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ แต่เป็นทางเลือกที่ถือว่าน่าเป็นทางเลือกสุดท้ายของร้านค้าในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การดำรงอยู่ของร้านค้าให้ได้ท่ามกลางสถานการณ์ที่ดีที่สุดคือการปรับตัว ซึ่งร้านค้าหลายร้านทำได้โดยการเฝ้าระวัง และมีกติกาในการดำเนินธุรกิจร้านค้าของตนเอง

ปัญหาที่เกิดจากห้างสรรพสินค้า และร้านสะดวกซื้อ

ปัญหาอันเนื่องจากการขายตัวทางธุรกิจของร้านค้าขนาดใหญ่ถือเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง เช่นเดียวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ ที่เจ้าของทุนขนาดใหญ่ได้เคลื่อนทุนเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น กระจายตัวไปทุกพื้นที่แม้แต่ในชนบท ขณะเดียวกันกลุ่มทุนเหล่านี้ก็ยังจัดตั้งร้านค้าสะดวกซื้อ ซึ่งเป็นร้านๆ เล็กๆ เช่นเดียวกับร้านค้าสะดวกซื้อที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นคนคนท้องถิ่น ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์วิธีการขายแบบมีอาชีพ ที่ “ชาวบ้าน” หรือเจ้าของร้านค้าสะดวกซื้อในพื้นที่ซึ่งมักดำเนินธุรกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป มีการผ่อนปรน สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน จนร้านค้าเป็นพื้นที่ทางสังคมอย่างหนึ่งของชุมชน

โดยร้านเจ เลขที่ 1/6 ถนนละม้ายอุทิศ ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“เปิดร้านค้าสะดวกซื้อมานานแล้ว เมื่อก่อนในละแวกนี้มีร้านค้าอยู่ 2 ร้าน ตอนนี้มีร้านสะดวกซื้อเพิ่มขึ้นทั่วไป ทำให้ลูกค้าที่มีอยู่เดิม ลดลงมากเพราะลูกค้าคิดว่าซื้อของที่ร้านสะดวกซื้อเช่น เซเว่นอีเลฟเว่น มีความสะดวก และมีความปลอดภัยมากกว่าที่จะซื้อของตามร้านค้าริมถนนซึ่งไม่รู้ว่าจะเกิดระเบิดขึ้นเมื่อไร และการไปซื้อของที่เซเว่นอีเลฟเว่น ยังได้ของแทบทุกอย่างอีกด้วย”

การเกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้า เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อร้านขายของชำที่มีอยู่เดิม การเปิดกิจการของห้างสรรพสินค้า Bic-C ในอำเภอเมืองปัตตานีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ส่งผลกระทบต่อร้านค้าของคนท้องถิ่นในพื้นที่อย่างมาก โดยเฉพาะช่วงที่มีสถานการณ์ความไม่สงบ ทั้งนี้เพราะการเข้าห้างสรรพสินค้าสามารถซื้อสินค้าโดยเฉพาะสินค้าในครัวเรือน และสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การเข้าไปในห้างสรรพสินค้าครั้งเดียวได้สินค้าเกือบครบทุกสิ่งที่ต้องการ ทั้งพื้นที่ในห้างสรรพสินค้ามีความสะดวกสบาย สะอาด ทั้งสามารถที่จะพาครอบครัวบุตรหลานเข้าไปด้วยได้ เพราะมีร้านค้า ร้านอาหารอื่นๆ มุมของเล่นเด็กซึ่งร้านค้าขนาดเล็กไม่มี ทำให้ร้านค้าขนาดเล็กที่มีอยู่เดิมได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และร้านเซเว่นอีเลฟเว่น ในอำเภอเมืองในสามจังหวัด กลายเป็นปัญหาที่สำคัญของร้านค้าปลีกประเภทหนึ่ง ซึ่งบางร้านถือว่าเป็นการซ้ำเติมร้านค้าชำ เพราะคู่แข่งที่มากขึ้นจะทำให้ขายได้น้อยลง ดังเช่นที่ร้านครุฑ้น เลขที่ 148 ถนนผังเมือง 4 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้อธิบายว่า

“ในปัญหาสำคัญที่ถือว่าส่งผลกระทบต่อธุรกิจค้าก็คือ มีร้านเพิ่มมากขึ้น เมื่อก่อนบริเวณนี้มีร้านนี้ร้านเดียว ไม่มีคู่แข่ง ลูกค้าจึงมีมาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ลูกค้าก็มักจะซื้อใกล้ๆ บ้าน ซึ่งเป็นร้านค้าเปิดใหม่ และเมื่อไม่นานบริเวณนี้ก็เกิดร้านสะดวกซื้อของบริษัทซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน) ทำให้มีคู่แข่งมากขึ้น สินค้าก็ขายได้น้อยลง เมื่อมีร้านค้ามากลูกค้าใกล้ที่ไหนเขาก็ซื้อที่นั่น เราจึงจำเป็นต้องปรับตัว ใช้อุทธรณ์ในการขาย ทั้งให้เครดิต ลดราคา ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้”

โดยสรุปปัญหาดังกล่าว เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ แต่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบอย่างมาก เช่น ในปัตตานี ที่มี ห้าง บิ๊กซี มาเปิดดำเนินการ ทำให้ลูกค้าส่วนใหญ่ในเขตอำเภอเมืองไปใช้บริการห้างสรรพสินค้า เพราะเชื่อมั่นในความปลอดภัย สามารถไปได้ทั้งครอบครัว ร้านค้าชำจึงมีลูกค้าน้อยลง และเป็นลูกค้าที่ไม่ค่อยออกไปไหน หรือมีกำลังซื้อน้อย ทั้งห้างสะดวกซื้อที่มาเปิดดำเนินการอยู่ทั่วไปในตัวจังหวัด ทั้ง 3 จังหวัด ก็ถือได้ว่าเป็นการแย่งลูกค้าจากร้านค้าของชำที่มีแต่เดิมไป การปรับตัวของร้านค้าชำ มีทั้งการลดราคาสินค้าบางรายการ และการขายด้วยเงินสดหรือหากเป็นร้านค้าของชำที่ขายส่งด้วยการส่งของก็จะจ้างจักรยานยนต์รับจ้างให้ไปส่งสินค้าให้ถึงร้านผ่านการติดต่อทางโทรศัพท์ ลูกค้าจึงมีความรู้สึกสะดวกขึ้น

ปัญหาการแบ่งแยกร้านค้า

ปัญหาการแบ่งแยกร้านค้าเป็นปัญหาอันสืบเนื่องมาจากความไม่สงบในพื้นที่ พบว่าร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน มีลูกค้าชาวไทยมุสลิมเข้าไปอุดหนุนน้อย โดยลูกค้าเหล่านี้มักไปอุดหนุนร้านค้าของชาของชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ปัญหาดังกล่าวอาจเป็นปัญหาในทัศนะของกลุ่มพ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีน ที่พบมากในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา และอำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส การปรับตัวของร้านค้าเหล่านี้ ก็คือการลดสินค้าที่มีความจำเป็นของลูกค้าชาวไทยมุสลิมลง เพราะขายไม่ค่อยได้ สินค้าที่นำเข้าร้านจะเน้นเฉพาะสินค้าที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เช่น ข้าวสาร น้ำปลา น้ำมันพืช นม น้ำอัดลม ฯลฯ ซึ่งสามารถขายได้กับทุกกลุ่มลูกค้า และมีสินค้าตกค้างน้อย โดยผู้วิจัยขอเสนอทัศนะของเจ้าของร้านไม่มีชื่อร้าน ที่มีเจ้าของร้านเป็นคนเชื้อสายจีน ตั้งอยู่เลขที่ 176 ถนนพิชิตบำรุง ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

“เห็นชัดเจนว่าตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบแล้ว ในร้านไม่ค่อยมีลูกค้าที่เป็นชาวไทยมุสลิม เขาอาจจะเห็นว่าเราไม่ใช่พวกเขาก็ได้ เมื่อก่อนไม่เป็นเช่นนี้ ทุกคนมีอิสระที่จะเลือกซื้อสินค้า หรือบริการ ในเขตอำเภอเมืองนราธิวาสเป็นแบบนี้จริงๆ ร้านตัดผม รถเครื่องรับจ้าง หรือบริการอื่นๆ หากชาวมุสลิมเขาเลือกได้เขาก็จะใช้บริการของคนมุสลิมด้วยกัน อย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าในตลาดชาวไทยมุสลิมออกมาน้อยในวันใด หรือวันนั้นดูเงียบๆ ก็เกิดระเบิดแน่นอนให้ระวัง ไม่จุดใดก็จุดหนึ่ง”

แต่ในทัศนะของเจ้าของร้านค้าชาวไทยมุสลิมแล้วกลับไม่มีความรู้สึกดังกล่าวหรือเห็นว่าเป็นปัญหา แต่เมื่อถามว่าลูกค้าส่วนใหญ่เป็นลูกค้าทั่วไปหรือไม่ ระหว่างลูกค้าที่เป็นชาวไทยทั่วไปกับชาวไทยมุสลิม ลูกค้ากลุ่มไหนมากกว่ากัน คำตอบก็คือลูกค้าที่เป็นชาวไทยมุสลิม ทั้งนี้เจ้าของร้านชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าการที่มีลูกค้าเหล่านี้มากกว่าอาจเป็นเพราะความสนิทคุ้นเคยมากกว่าเหตุผลในการแบ่งแยกว่าเป็นร้านค้าชาวจีน ร้านค้าชาวไทยพุทธ หรือร้านค้าชาวไทยมุสลิม โดยร้านกะนี้ เลขที่ 54/2 ซอย จะปะกียา ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า

“ลูกค้าก็มีทั่วไปเป็นปกติ ไม่ได้แยกขายคนไทย คนจีน หรือมุสลิม แต่ถ้าจะถามว่าลูกค้าประเภทไหนมากกว่าก็ตอบว่าชาวไทยมุสลิมด้วยกันมากกว่าลูกค้าอื่นๆ อาจเป็นเพราะว่าเราเป็นมุสลิม มีความสนิทสนมมากกว่า อีกทั้งที่ร้านก็ขายสินค้าทั่วไป ไม่ได้ขายเหล้า เบียร์ ความรู้สึกว่ายแยกลูกค้าเป็นเชื้อชาติน่าจะไม่ใช่ แต่เป็นทัศนคติของลูกค้ามากกว่า ว่าเขาค้นเคยสนิทสนมมากไหม ยังเป็นคนที่คุ้นเคย เขาก็เลือกที่จะเข้าร้านคนที่สนิท”

ปัญหาของร้านขายของชำในพื้นที่อำเภอเมืองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งดำรงอยู่ท่ามกลางความสับสนเสี่ยงต่อการเกิดเหตุ และสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ไม่มีใครรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับใครเมื่อไร การดำรงอยู่จึงเต็มไปด้วยความระแวงระวัง ซึ่งการแบ่งแยกลูกค้าระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีนมีพบบ้างในบางพื้นที่ แต่ไม่ชัดเจนนัก พื้นที่ที่ปรากฏ เช่นเขตอำเภอเมือง

นราธิวาส ซึ่งเป็นความรู้สึกของเจ้าของร้านขายของชำที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ที่รู้สึกว่าคนไทยเชื้อสายมุสลิมมักจะซื้อสินค้าในร้านค้าของชาวไทยมุสลิมด้วยกัน ขณะที่ชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งต้องการจะอพยพออกจากพื้นที่เพื่อไปทำธุรกิจที่อื่น ขณะเดียวกันร้านค้าชำจะถูกเปลี่ยนเจ้าของเป็นชาวไทยมุสลิมเพิ่มขึ้น รวมทั้งร้านค้าชำใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นก็เป็นของชาวมุสลิมเป็นส่วนใหญ่

ปัญหาราคาสินค้าและราคาขนส่งที่ขยับตัวขึ้น

การขึ้นราคาสินค้า และค่าขนส่งเป็นประเด็นหนึ่งที่ร้านค้าส่วนใหญ่อยากให้รัฐเข้ามาควบคุมราคาสินค้า และค่าเชื้อเพลิงโดยเฉพาะน้ำมัน เพราะจะส่งผลดีที่ทำให้ต้นทุนลดลง และลูกค้ามีโอกาซื้อสินค้ามากขึ้น หากสินค้าอยู่ในระดับที่สามารถจับจ่ายได้ ซึ่งการขยับตัวของราคาสินค้าและการขนส่งส่งผลกระทบต่อภาระต้นทุน ต่อร้านค้าสะดวกซื้อทั้ง 3 จังหวัดเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะการปรับตัวของราคาสินค้าที่สูงขึ้น ทั้งการขนส่งที่เพิ่มขึ้นตามราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ทำให้ร้านค้าต้องใช้ทุนสูงขึ้น ในขณะที่การขายของมีแนวโน้มว่าจะขายได้น้อยลง และยังคงขายราคาเดิมทำให้กำไรลดลง ทั้งมาจากปัจจัยของความเชื่อมั่นที่ลดลงเพราะการใช้ชีวิตไม่เหมือนเดิม ลูกค้าจึงไม่นิยมที่จะเดินจับจ่ายสินค้าเหมือนสถานการณ์ปกติ ผลกระทบที่เกิดปรับตัวของราคาสินค้าทำให้ลูกค้าที่มีกำลังซื้อน้อย ยิ่งแย่งไปอีก การปรับตัวของร้านค้าสะดวกซื้อที่สามารถทำได้คือ การขายด้วยระบบเงินเชื่อ สำหรับลูกค้าดั้งเดิมที่คุ้นเคย ทั้งมีการสั่งสินค้าตามปริมาณความจำเป็น โดยให้มีสินค้าระบายออกได้อย่างต่อเนื่อง และสินค้าจะต้องค้างสต็อกให้น้อยที่สุด เจ้าของร้านค้าเลขที่ 29/1 หมู่ที่ 1 ตำบลปะกาสะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่ได้อธิบายว่า

“อยากให้ช่วยควบคุมราคาสินค้าอย่าให้มีการปรับราคาให้สูงเกินไป สินค้าแพง กำไรลดลง ยิ่งการแข่งขันสูงอยู่แล้ว ไม่ค่อยมีรัฐบาลไหนจริงใจที่จะแก้ปัญหาของแพง พอบริษัทบอกจะขึ้นราคารัฐบาลก็ตรึงราคาไว้ได้ไม่กี่วัน ในที่สุดก็ปล่อยราคาตามที่บริษัทอยากได้ คนที่แย่คือร้านค้าปลีก”

การที่สินค้าขึ้นราคา ส่งผลกระทบโดยตรงต่อร้านค้าของชำ ทั้งนี้ปัญหานั้นสืบเนื่องมาจากราคาน้ำมันปรับตัว สินค้าหลายอย่างจึงปรับตาม ทั้งนโยบายการขึ้นเงินเดือนของข้าราชการ และผู้จบปริญญาตรีต่างเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการขึ้นราคาสินค้า ข้อมูลในพื้นที่ศึกษาจึงเป็นไปในทางเดียวกัน นั่นคือความต้องการให้รัฐเข้ามาดูแลและควบคุมราคาสินค้า หากปล่อยให้สินค้าขึ้นราคาเช่นนี้ ผู้ประกอบการร้านค้าต้องเพิ่มทุนที่จะซื้อของเข้าร้านมากขึ้น ทั้งของก็ขายได้น้อยลง ผู้คนก็ระมัดระวังในการใช้จ่าย ยิ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อสถานการณ์ความไม่สงบด้วยแล้ว ร้านค้าชำจึงได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง

การขาดผู้สืบทอดกิจการ

จากการที่มีปัญหาความไม่สงบ ได้ส่งผลต่อการขาดผู้สืบทอดกิจการ โดยเฉพาะปัญหานี้เกิดขึ้นมากในกลุ่มผู้ประกอบการที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน เพราะลูก-หลาน ต่างออกไปทำงานนอกพื้นที่กันหมด และโดยส่วนมากไม่มีแนวคิดที่จะกลับมาดำเนินกิจการของครอบครัว เพราะปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ทำให้เกิดความกังวลใจต่อความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอคำให้สัมภาษณ์นางดังม่วน เชียงตั้ง เจ้าของร้านตั้งหมวย ตั้งอยู่เลขที่ 168-170 ถนนวิบูลย์กิจ 1 อ.เมือง จ.ยะลา ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นมาว่า

“จากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ทำให้ขายของได้น้อย ลูกค้าที่ไม่คุ้นเคยก็ไม่เข้ามาซื้อของในร้าน ต้นทุนเพิ่มขึ้นแต่กำไรน้อยลง นอกจากนั้น ลูก-หลาน ก็ไม่คิดจะมาสืบทอดกิจการ เพราะกังวลเรื่องความปลอดภัย ลูก-หลาน จึงไปทำมาหากินที่อื่น ๆ กันหมด คิดว่าเมื่อหมดรุ่นตนเองแล้ว คงต้องเลิกกิจการไป ส่วนร้านที่มีอยู่ที่นี่ก็แล้วแต่ว่าลูก-หลาน จะดำเนินการต่อไปอย่างไร เช่นอาจจะขายร้านก็ได้” (สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2555 จังหวัดยะลา)

หรือจากการให้สัมภาษณ์ของเจ้าของร้านมณทิณี ตั้งอยู่เลขที่ 196 ถนนพิชิตบำรุง ต.บางนาค อ.เมือง จ.นราธิวาส ซึ่งเป็นชาวไทยพุทธ เปิดร้านมาแล้ว 43 ปี ก็ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“มีปัญหาคือความไม่สงบทำให้ ลูก-หลาน ไม่มีใครคิดจะทำต่อแล้ว ถ้าทำไม่ไหวคงต้องปิดร้าน เลิกดำเนินการ หรือย้ายไปอยู่กับลูกในต่างพื้นที่” (สัมภาษณ์ 23 มิถุนายน 2555 จ.นราธิวาส)

5. การปรับตัวของร้านค้าสะดวกซื้อต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ

การเปิดปิดร้านค้า

ร้านขายของชำหลายร้านในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการปรับตัวต่อสถานการณ์ โดยการกำหนดเวลาในการเปิดปิดร้าน เพื่อความปลอดภัย กล่าวคือมีการเปิดร้านช้ากว่าเดิม และปิดร้านเร็วกว่าเดิม การกำหนดเวลาดังกล่าวลดการสัมผัสเสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการก่อความไม่สงบ เพราะช่วงเช้าตรู่ และช่วงค่ำเป็นช่วงที่มีผู้คนออกมาจากบ้านน้อยกว่าช่วงเวลากลางวันซึ่งทุกคนต้องออกจากบ้านมาประกอบอาชีพ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ ทหาร ก็มีการตรวจตราทั่วไป ส่วนช่วงเช้าตรู่และค่ำ เป็นช่วงที่ไม่ค่อยมีผู้คน ทั้งการสัญจรบนท้องถนนก็ไม่พลุกพล่าน โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์จึงมีมาก ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พบว่า เหตุการณ์ความไม่สงบโดยเฉพาะเหตุระเบิดมักจะเกิดในช่วงเช้า และช่วงค่ำ โดยร้านชิดเจียบพาณิชย์ เลขที่ 75-77 ถนนพิมลชัย ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้อธิบายว่า

“เมื่อก่อนเปิดร้านตั้งแต่ตีห้า ปิดสามทุ่ม ปัจจุบันปิดเร็วขึ้น ทั้งนี้เพราะร้านอื่นๆ เขาก็ปิด พอมีเหตุทุกคนก็จะเข้าบ้าน ลูกค้าก็น้อยลง ส่วนใหญ่หลายคนปรับตัวตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ ไม่ค่อยมีใครเปิดร้านดึกเหมือนเมื่อก่อน เจ้าของร้านค้าหลายร้านเคยถูกยิงเสียชีวิต ในช่วงเช้า หรือค่ำ บางทีหัวค่ำก็มีระเบิด ทำให้พอค่ำแล้วรู้สึกเจิบๆ แต่ถึงเปิดนานกว่านี้ก็ไม่มีลูกค้า ก็ปิดให้เร็วดีกว่า เวลาเปิดก็เปิดเจ็ดโมงเช้า เพราะสว่างแล้วคนเริ่มออกจากบ้าน และรู้สึกปลอดภัย”

ซึ่งสอดคล้องกับที่เจ้าของร้านไม่มีชื่อร้าน เลขที่ 29/1 หมู่ที่ 1 ตำบลปะกาอะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่ได้อธิบายว่า

“การเปิดปิดร้านถือเป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีความปลอดภัยในระดับหนึ่ง เปิดเร็วแต่เช้ามืดก็มีความเสี่ยง ไม่มีใครกล้าออกไปทำอะไรกลางคืน เปิดร้านตอนที่มันสว่างแล้ว คนออกจากบ้านมาตลาดซื้อของ ของก็ขายได้ การจัดหน้าร้านจัดช่วงสายก็ทัน ค่ามาก็ปิด แต่หากวันไหนมีรถมอเตอร์ไซด์ หรือรถยนต์แปลกๆ มาจอดหน้าร้าน ก็อาจปิดร้านเลย แล้วโทรเรียกดตำรวจมาตรวจสอบ”

อย่างไรก็ดี การเปิดปิดร้านที่เปิดช้า-ปิดเร็ว ดังกล่าวไม่ได้เหมือนกันทุกพื้นที่ ในจังหวัดปัตตานี บางจุด เช่นถนนหน้ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร้านค้าจะปิดช้ากว่าพื้นที่อื่นๆ ในรอบนอกออกไป ทั้งนี้เพราะบริเวณหน้ามหาวิทยาลัย มีนักศึกษาต่างชาติของ ทานข้าว ร้านที่เปิดส่วนใหญ่เป็นร้านที่ให้บริการต่างๆ เช่น ร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายอาหาร ร้านโทรศัพท์มือถือ-ไอที ร้านขายเครื่องเขียน ร้านขายยา รวมทั้งร้าน 7-11 เป็นต้น ซึ่งตั้งอยู่ 2 ฟากถนนในบริเวณนั้น จากการสังเกตร้านต่างๆ เหล่านี้จะเริ่มปิดประมาณ 4 ทุ่ม พื้นที่บริเวณนี้ถือเป็นพื้นที่ปลอดภัยในระดับหนึ่ง

การเฝ้าระวังสถานการณ์

สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นทำให้ร้านค้าขายของชำเพิ่มความระมัดระวังในการทำกิจการการค้า มาตรการหลายอย่างที่ถูกนำมาใช้ เพื่อป้องกันตนเอง เช่น การไม่ให้เทศบาลนำถังขยะมาไว้หน้าร้านค้า การไม่ให้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ของคนไม่รู้จัก รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารมาจอดหน้าร้านหรือใกล้ๆ บริเวณร้านค้า การติดกล้องวงจรปิด เป็นต้น เหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องกระทำเพื่อดูแลสุขภาพปลอดภัยให้กับตนเอง และร้านค้า ซึ่งร้านจะปะกียา มินิมาร์ท เลขที่ 56/1 ถนนสุริยะประดิษฐ์ ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้อธิบายว่า

“ถังขยะเป็นสิ่งที่ร้านค้าขายชำทุกร้านไม่ยากให้เทศบาลมาตั้งใกล้ๆ เพราะถังขยะมักเป็นที่ที่ผู้ก่อความไม่สงบมักจะใช้เป็นที่พักขยะเปิด หลายครั้งที่เกิดเหตุการณ์ระเบิดมักจะอยู่ในถังขยะ เราเองก็ต้องไม่ตั้งถังขยะหน้าบ้าน เรื่องนี้เทศบาลเขาเข้าใจ ถังขยะในเขตเทศบาลจึงมักตั้งอยู่ในที่ที่คนสัญจรน้อย แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าระเบิดจะถูกวางในถังขยะอย่างเดียว รถมอเตอร์ไซด์ที่มากจอดหน้าร้านก็สำคัญเหมือนที่เราต้องเฝ้าระวัง เมื่อก่อนมีแต่มอเตอร์ไซด์เก่าๆ ที่ถูกนำมาวางระเบิด แต่ตอนนี้รถใหม่ๆ ก็ถูกนำมาใช้ ต้องระวังทั้งนั้นแหละ”

จากข้อมูลที่ได้ไปสัมภาษณ์เจ้าของร้านราณี เลขที่ 72/2 ถนนละม้ายอุทิศ ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ได้มีแนวทางในการเฝ้าระวังด้วยการคอยสังเกต ใช้กล้องวงจรปิดที่ติดตั้งหน้าร้านช่วยเป็นหูเป็นตา ไม่วางถังขยะหน้าร้าน คอยสังเกตรถจักรยานยนต์ที่มากจอด เป็นต้น หรือจากข้อมูลของร้านซิดเจียบพาณิชย์ เลขที่ 75-77 ถนนพิมลชัย ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่เจ้าของร้านได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เมื่อก่อนร้านค้าหลายจุดมีถึงดับเพลิงอยู่หน้าร้าน เดี่ยวนี้เขาเอาออกหมดแล้ว เพราะถูกขโมยไปทำ ถึงดับเพลิงส่วนใหญ่ที่ถูกขโมยไปมักไปทำระเบิดถยนต์บนถนนแถวนอกเมือง ในเมืองเป็นระเบิดอีกประเภทที่สามารถใส่ถุง ใส่ถังขยะ หรือใส่ในมอเตอร์ไซด์ได้จึงมีขนาดเล็ก แต่ระเบิดแรง เมื่อที่หน้าร้านก็มี แต่เอามาไว้ในบ้านเสียแล้ว ในที่สาธารณะต่างๆ จึงไม่ค่อยมีถึงดับเพลิงเหมือนบ้านอื่นเมืองอื่น”

นอกจากนี้ผู้ประกอบการเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ จำนวนมาก ยังให้ข้อมูลตรงกันว่า ใช้การสังเกตจากการเดินทางเข้ามาจับจ่ายซื้อของในเมือง จากชาวไทยมุสลิมที่มาจากนอกเมือง ซึ่งจำนวนชาวไทยมุสลิมที่เดินทางเข้ามาในเขตเมือง สามารถทำให้คาดการณ์เหตุการณ์บางอย่างได้ และนำไปสู่การปรับตัวเพื่อการป้องกันตนเองในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างคำสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีความคลึงกัน โดยผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

“ถ้าช่วงเวลาไหน ชาวไทยมุสลิมจากต่างอำเภอเข้ามาตลาด หรือในเขตอำเภอเมืองน้อย โดยเฉพาะถ้าเข้ามาน้อยติดๆกันหลายๆวัน อาจจะคาดเดาได้ว่าจะมีเหตุการณ์ระเบิด หรือการยิงเกิดขึ้นในเขตเมือง ที่บอกอย่างนี้เพราะที่ผ่านมามันเคยมีลักษณะแบบนี้มา”

การกำหนดกลุ่มลูกค้า

วิธีการแก้ปัญหาอย่างหนึ่งคือ การไม่ขายสินค้าบางชนิดเพื่อคัดกรองลูกค้า เช่น ไม่แบ่งบุหรี่ยายเป็นมวน แต่ขายเป็นซอง ไม่ขายของเสี่ยงๆ เช่น กาวยาง เพราะวัยรุ่นจำนวนมากซื้อไปต้มเป็นยาเสพติด ไม่ขายสุราแบ่งขาย หรือขายสุราราคาถูก เช่น เหล้าขาว ซึ่งวิธีการเหล่านี้ ช่วยทำให้ลูกค้าระดับล่างหรือลูกค้าที่มีรายได้น้อย เข้ามาซื้อของในร้าน ซึ่งทำให้สามารถป้องกันปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

การจ้างลูกจ้างที่เป็นมุสลิมมาทำงาน

การปรับตัวของผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้ออย่างหนึ่งคือ การจ้างลูกจ้างที่เป็นชาวมุสลิมมาทำงานเป็นผู้ขายของหน้าร้าน เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ลูกค้าที่เป็นมุสลิม และเป็นการป้องกันอันตรายจากความไม่สงบที่จะเกิดแก่เจ้าของร้าน โดยเฉพาะความปลอดภัยของเจ้าของร้านที่เป็นไทยพุทธหรือคนไทยเชื้อสายจีน

การไปดำเนินธุรกิจอื่น ๆ เพื่อลดความเสี่ยงจากการดำเนินธุรกิจร้านค้าสะดวกซื้อ

ผู้วิจัย มีกรณีศึกษาที่น่าสนใจคือ ร้านค้าสะดวกซื้อ ตั้งอยู่เลขที่ 14/45 หมู่ 9 ถนนพิชิตบำรุง อ.เมือง จ.นราธิวาส ซึ่งเป็นร้านขายของชำเล็กๆของผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่าเมื่อก่อนรายได้ดีเพราะเศรษฐกิจดี มีคนเดินทางมามาก ทั้งพ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท นักท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันไม่มีใครอยากมา ซึ่งธุรกิจที่ทำมาในอดีตคือ โรงแรมราคาถูก ส่วนด้านล่างปัจจุบันเราทำร้านค้าสะดวกซื้อ ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น โรงแรมไม่มีคนมาพัก ของก็ขายไม่ค่อยได้ จึงได้ปรับเปลี่ยนธุรกิจ โดยชั้นสองถึงชั้นห้า เปลี่ยนจากโรงแรมที่พัก มาเป็นบ้านนกนางแอ่น ส่วนด้านล่างก็เป็นร้านขายของสะดวกซื้อเช่นเดิม ถึงแม้ของในร้านสะดวกซื้อจะขายได้น้อย แต่ก็ยังมีรายได้จากรังนกนางแอ่นมาทดแทน ซึ่งผู้วิจัยมีทัศนะว่า การปรับตัวด้วยการชดเชยความเสี่ยงทางธุรกิจ

ด้วยการทำกิจการหลายอย่าง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ ในการเป็นแบบอย่างในการปรับตัวตามสถานการณ์แก่ผู้ประกอบการรายอื่นๆต่อไป

การอยู่อย่างพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า ร้านค้าจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะที่เป็นผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวไทยพุทธ สามารถอยู่ได้แม้จะขายสินค้าแล้วมียอดขายลดลง ด้วยเพราะว่าการอยู่อย่าง “พอเพียง” กล่าวคือ การไม่มีหนี้สิน ถึงแม้จะขายไม่ค่อยได้แต่ก็อยู่ได้เพราะไม่ต้องหาเงินไปใช้หนี้ใคร และการกินอยู่อย่างประหยัด ก็ทำให้อยู่ได้และไม่ลำบาก

6. ความต้องการการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐด้านต่าง ๆ ของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาพบว่าสิ่งที่ผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อต้องการได้รับการสนับสนุนมีดังนี้

การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งปัญหาความไม่สงบได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการค้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะความปลอดภัยทางด้านชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อทำได้แค่การปรับตัว การที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลกระทบจำนวนมาก เช่น ลูกค้านลดลง คนต่างถิ่นที่เข้ามาลดลงเป็นอย่างมาก รวมไปถึงนักท่องเที่ยว พื้นที่ทางสังคม การพบปะพูดคุยบริเวณหน้าร้านค้าที่เคยมีก็หายไปเพราะลูกค้าต่างก็กังวลในความปลอดภัย การขาดผู้สืบทอดกิจการ ซึ่งถ้ารัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ผู้ประกอบการก็คงไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่าที่เป็นอยู่

การดูแลและป้องกันอย่างจริงจังแก่ผู้ประกอบการจากเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยเฉพาะร้านค้าสะดวกซื้อที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ จะต้องได้รับความคุ้มครองและดูแลเป็นกรณีพิเศษจากเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะการเกิดเหตุระเบิดจำนวนมาก มักจะเกิดขึ้นหน้าร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ ซึ่งสร้างความหวาดกลัวและหวาดระแวงเป็นอย่างมาก โดยสถานการณ์แล้วผู้วิจัยได้รับฟังความรู้สึก คำบอกเล่าจากทั้งสองฟากฝั่งของไทยพุทธและไทยมุสลิม แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากคือชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน ที่นับวันมีแต่จะลดจำนวนลง บางพื้นที่จากที่เคยมีพหุวัฒนธรรม หลากหลายศาสนา กลับกลายเป็นว่าเหลือแต่คนมุสลิม เพราะคนไทยพุทธไม่ย้ายออกก็โดนสังหารหมด จากการศึกษพบว่าประชาชนไทยพุทธและไทยมุสลิมไม่ได้มีความรู้สึกขัดแย้งหรืออยู่ร่วมกันไม่ได้ แต่ไม่มีใครให้คำตอบได้อย่างชัดเจน ว่าใครคือผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์เหล่านี้

การสนับสนุนด้านสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการ ถึงแม้ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลและสถาบันการเงินต่าง ๆ จะมีนโยบายเรื่องสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการ แต่ในทางปฏิบัติการขอสินเชื่อค่อนข้างยาก เพราะสถาบันการเงินมีข้อระเบียบมาก และต้องใช้เอกสารจำนวนมากเพื่อแสดงความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งร้านค้าสะดวกซื้อขนาดเล็กที่เจ้าของเป็นคนในท้องถิ่นจำนวนหนึ่งไม่สามารถแสดงเอกสารหลักฐานความมั่นคงทางการเงินดังกล่าวได้

ราคาดันทุนสินค้า เป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อ เนืองด้วยในปัจจุบันต้นทุนราคาสินค้าจากร้านค้าส่งแพงกว่าในพื้นที่อื่นๆ แต่ผู้ค้าเมื่อซื้อมาแพงก็ไม่สามารถขายราคาแพงกว่ากฎหมายกำหนดได้ ทำให้กำไรโดยเฉลี่ยลดลง ซึ่งต้นทุนสินค้านี้ราคาแพง ไม่อาจจะชี้ชัดได้ว่าเกิดจากปัจจัยใดแน่ชัด ซึ่งเหตุการณ์ความไม่สงบก็อาจจะปัจจัยหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตามรัฐบาลรวมไปถึง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางในการช่วยเหลือด้านนี้ เช่น การลดอัตราภาษีเก็บภาษี หรือ ควบคุมราคาสินค้าขายส่ง เป็นต้น

การช่วยเหลือด้านภาษี ผู้ประกอบการร้านค้าสะดวกซื้อจำนวนมาก มีรายได้ลดลง จึงอยากให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านภาษี เช่น การยกเว้นการเรียกเก็บภาษีจากผู้ประกอบการในสามจังหวัดชายแดนใต้ หรือการลดอัตราภาษีการค้ำ เป็นต้น

การกำหนดนโยบายเพื่อการปกป้องธุรกิจท้องถิ่น เป็นที่ทราบกันดีว่าที่ผ่านมาธุรกิจค้าปลีกข้ามชาติรวมไปธุรกิจค้าปลีกจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ได้ขยายกิจการในหลากหลายรูปแบบ รวมไปถึงธุรกิจแฟรนไชส์ เช่น เซเว่นอีเลฟเว่น ก็ส่งผลไม่น้อยต่อผู้ประกอบการท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ลูกค้าจะมีความรู้สึกที่ปลอดภัยในการไปซื้อของในร้านค้าปลีก เช่น เซเว่นอีเลฟเว่น หรือ Lotus express มากกว่าร้านค้าปลีกท้องถิ่น ซึ่งรัฐไม่ควรจะเอื้อประโยชน์ให้ธุรกิจค้าปลีกเหล่านี้สามารถขยายตัวเข้าไปในทุกพื้นที่ของชุมชนได้อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าถึงอย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการท้องถิ่นก็สามารถแข่งขันกับผู้ค้าปลีกข้ามชาติหรือผู้มีทุนได้ เพราะระบบบริหารจัดการด้านต่างๆ ที่ดีกว่า ย่อมทำให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นเสียเปรียบในทุกๆ ด้าน